

Маркітантов В. Ю.

кандидат політичних наук, доцент кафедри політології і соціології
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(Кам'янець-Подільський, Україна), E-mail: vamark@ukr.net

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА У СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

***Анотація.** У статті аналізуються існуючі в сучасній вітчизняній та зарубіжній політичній науці погляди на визначення поняття політичної еліти. Розглянуто аргументи щодо заперечення вжитку терміна відносно сучасної управлінської групи. Робиться спроба власного визначення поняття політичної еліти.*

***Ключові слова:** еліта, політична еліта, політичний клас.*

Перехідний етап у розвитку історії України характеризується тим, що політична система країни поєднує в собі елементи старої пострадянської системи, елементи нової демократичної та окремі симбіози структур, що утворились за останні десятиліття. Відповідно правляча політична еліта об'єднує в собі елементи пострадянської еліти з усіма характерними для неї ознаками, а також ті, що виникли внаслідок реалізації демократичної процедури (парламентські вибори, генеза партійних та громадських організацій тощо). Внаслідок цього політична еліта України має складний комплекс характеристик. Від того, які характеристики будуть переважати, залежатиме лінія розвитку багатьох політичних інститутів і України в цілому.

Ситуація, яка склалася сьогодні в Україні (політична та економічна кризи, військові дії, втрата частини території тощо), свідчить про нездатність політичної еліти долати ці кризи. Фактичний розкол країни, що триває понад десять років, – результат діяльності зокрема й вітчизняної політичної еліти. Саме від її активності, спрямованої на розкол або ж на об'єднання, та інструментів, які вона використовує, надалі залежить доля окремих регіонів, держави в цілому та, власне, і самої політичної еліти. Тому-то дослідження вітчизняної політичної еліти залишається перманентно актуальним.

Революція гідності, переформатування влади, окупація частини територій та реформи як наслідок виступили подіями, здатними визначальним чином детермінувати основні політичні процеси в Україні. Відбулись значні (кількісні) персональні зміни особистісного характеру. Однак питання, чи відбулися якісні зміни в політичній еліті, досі не з'ясоване.

Метою статті є аналіз та характеристика існуючих поглядів щодо поняття політична еліта в сучасній політичній науці.

Починаючи з 90-х років ХХ століття, проблемою еліт у вітчизняній науці займалися В. Андрущенко, В. Бебик, Д. Видрін, С. Вовканич, В. Журавський, А. Зоткін, Л. Козловська, А. Колодій, І. Курас, Б. Кухта, О. Лазаренко, Н. Латигіна, М. Михальченко, С. Наумкіна, А. Пахарев, М. Пірен, В. Полохало, В. Потульницький, В. Танчер, В. Фесенко, В. Чорноволенко, С. Чукут, М. Шульга та ін., у російській науці – це Г. Ашин, О. Гаман-Голутвіна, В. Гельман, П. Карабущенко, О. Криштановська, О. Понедєлков та ін.

Говорячи про еліту, необхідно чітко усвідомлювати, що вкладають у це поняття науковці і що розуміє під цією дефініцією пересічний мешканець нашої країни. За даними Т. Бевз, 57 % українського населення під політичною елітою розуміє осіб, які займають високі посади. Це народні депутати, державні чиновники в центральних та регіональних органах влади та лідери політичних партій. Ще 29,7 % визначають політичну еліту як політиків з високим моральним авторитетом та лідерів суспільної думки. Але є й такі, що взагалі не можуть дати визначення

категорії «політична еліта» [4, с.76].

Попри всі досягнення та величезну кількість досліджень, натепер учені так і не прийшли до єдиної думки щодо визначення поняття «політична еліта». До того ж у наукових колах існують численні заперечення щодо використання цього терміна [2, с.117-118].

Точаться суперечки навколо цього терміна ще й тому, що сьогодні неправильно і навіть аморально вживати його щодо багатьох владних осіб, яких не можна назвати ні найкращими, ні найбільш достойними та обраними. Одним із прикладів такого ставлення до сучасної еліти України є репліка з доповіді І. Сало на засіданні круглого столу «Роль еліт у трансформаційному процесі». Дослідниця зазначає, що «характеристики сучасних політичних еліт України призводять до загальної депресії, і не видно просвітлення у цьому» [19, с.59]. Проте, не дивлячись на усі заперечення та критику, поняття «еліта» міцно закріпилося в політологічній та соціологічній науках. «У сучасних умовах, – зазначається у політичному енциклопедичному словнику, – політична еліта становить невід’ємну, активну і впливову частину соціальної структури суспільства, котра здатна брати на себе провідну, відповідальну, консолідуючу роль у забезпеченні розвитку і стабільності будь-якої соціальної системи» [18, с.183].

На думку А. Франке, еліта на сучасному етапі у західному розумінні – «це особи чи група осіб, які завдяки своїй поведінці найпереконливіше представляють головні цінності якоїсь спільноти чи об’єднання, суспільства. Це люди, які завдяки своїм властивостям, своїм досягненням довели, що вони корисні і важливі для даного суспільства» [19, с.49].

«Для сучасних політологічних досліджень найбільш вживаним, – вважає О. Гаман-Голутвіна, – є трактування еліти як категорії осіб, які володіють владою – незалежно від того, які фактори зумовили їх владне становище: походження, фінансовий стан або особисті заслуги» [6, с.97]. Тобто визначальним у статусі еліти, на її думку, є належність до владних структур і ніщо інше. Аналогічну позицію у трактуванні еліти займає й Е. Гіденс, який тлумачить еліту як індивідів, котрі формально обіймають головні владні посади в соціальних організаціях чи інституціях [23, с.10].

На думку ж німецького філософа К. Ясперса, еліта складається з висококультурних, інтелектуальних прошарків «духовної аристократії» з рішучою волею до влади та успіху [24, с.111].

Розглядаючи термін «еліта» з етимологічної точки зору, М. Пірен говорить про два його значення. З одного боку, еліта розглядається як група людей з якостями та ознаками, які їх вирізняють і які істотно впливають на формування суспільних думок. З іншого – «еліта» трактується як така, що за своїми якісними характеристиками (освітою, духовністю, мораллю, громадянською позицією) є найкращою, найціннішою суспільною групою, яка стоїть над масами і покликана керувати ними. Дослідниця, визначаючи еліту суспільства, говорить про групу осіб, що займають високі владні шаблі, а тому здатні створювати зразки суспільних потреб та поведінки [17, с.14].

На переконання М. Шульги, еліта – це люди, які є організаторами життя суспільства, що дає привід розглядати їх значно ширше, ніж просто групи, які ухвалюють рішення. Він звертає увагу на те, що у сталому суспільстві еліта визначається як «сукупність індивідів, що мають владу, приймають рішення стосовно змісту і розподілу основних цінностей у суспільстві. Це ті, хто в різних сферах діяльності знаходиться на вершині ієрархії, хто займає якісь важливі привілейовані позиції завдяки своєму престижу або багатству» [25, с.46]. Населення ж нашої країни, вважає дослідник, еліту асоціює з верхівкою законодавчої та виконавчої гілок влади, підприємцями та керівниками банків.

В. Танчер і О. Кучеренко акцентують свою увагу на тому, що класичні

соціологічні теорії визначають еліту як групу обраних, вищу верству (за походженням, особливими чеснотами, або кращих у своїй професійній діяльності), маючи на увазі осіб, які від природи чи за становищем володіють владою над іншими і яким належить здійснювати політичне керівництво суспільством. Але авторами термін тлумачиться й по-іншому. Згідно з ним «еліта» – це «передовсім особи, які посідають стратегічні позиції в громадських і приватних добре структурованих організаціях: уряді, партіях, виробничих фірмах, профспілках, війську, в засобах масової інформації, освітніх інституціях, релігійних об'єднаннях» [22, с.9, 13].

А. Ручка бачить еліту як меншість суспільства, неоднорідну, внутрішню диференційовану групу, інтегровану за інтересами та цінностями, члени якої більшою або меншою мірою мають якості лідерства. Група ця, підготовлена до виконання управлінських функцій, займає ключові позиції, впливаючи на ухвалення владних рішень [7, с.238].

У суспільстві, що трансформується, за словами В. Тертички, еліта поділяється на групи, які виступають у ролі протоеліти, «псевдоеліти», постеліти та статоеліти [7, с.205]. Протоеліта – це лідери громадських організацій, парламентських груп і фракцій, частина урядовців, керівники промислово-фінансових груп та банків, судді, адвокати. Л. Бевзенко вважає, що це – «утворення або групи, що претендують на те, щоб згодом стати елітою», але не завжди можуть цього досягнути, з чим погоджується й О. Тулинська [7, с.208]. До «псевдоеліти» належать частина депутатів, випадкові особи у політиці, ватажки злочинних угруповань, що, за словами В. Танчера, набувають форми еліти або, видаючи себе за таку, не виконуватимуть її функцій і не робитимуть конструктивного внеску в розвиток суспільства [7, с.230]. Постеліта – це члени колишньої номенклатури. Щодо статоеліти, то вона увібрала в себе вчених, митців, «акул пера», висококваліфікованих лікарів, адвокатів, учителів та ін. Саме цю групу М. Шульга називає справжньою елітою [25, с.48].

Як зазначає В. Карасьов, у сучасній політології існує два поняття політичної еліти: європейське та американське. За першим, політична еліта – це найкращі, обрані представники суспільства. За другим, на відміну від позиції обраності до політичної еліти належать особи, які потрапляють на свої посади шляхом обрання їх виборцями. Отже, дослідник співставляє два критерії: якісний (обраність) та кількісний (виборність) [8].

Серед найбільш значних завдань, які ставить політологія, на думку О. Гаман-Голутвіної, є підхід до теоретичного обґрунтування політичної еліти, за яким політична еліта складається з осіб, що ухвалюють стратегічно важливі рішення. Дослідниця визначає політичну еліту як внутрішню згуртовану соціальну групу, що складає меншість суспільства, яка є суб'єктом підготовки і ухвалення (або впливу на ухвалення / неухвалення) найважливіших стратегічних рішень і яка володіє необхідним для цього ресурсним потенціалом [6, с.99].

Політична еліта в політичній науці, на думку М. Пірен, визначається як «... меншість суспільства, що становить собою достатньою мірою самостійну, вищу, відносно привілейовану групу, наділену особливими психологічними, соціальними та політичними якостями, яка бере безпосередню участь у затвердженні і здійсненні управлінських рішень» [17, с.12]. Такої ж думки дотримуються Г. Музиченко [13, с.233], Ю. Бурімейко та А. Рибак [5, с.50].

Г. Ашин приходиться до висновку, що політологи бачать еліту як частину суспільства, яка володіє доступом до інструментів влади. Політичною елітою, на його думку, можна вважати частину панівного класу, який безпосередньо залучений до керування суспільством. Тому він пропонує до політичної еліти зараховувати «найбільш впливових і політично активних членів панівного класу, включаючи прошарок функціонерів політичних організацій, інтелектуалів, які виробляють політичну ідеологію, людей, які ухвалюють політичні рішення, що

виражають спільну волю класу» [2, с.61]. М. Пірен же бачить політичну еліту у вузькому розумінні слова, коли йдеться про суспільну групу, яка займається політикою, має атрибути політичного представника і яка об'єднується навколо політики. Відповідно, авторка дотримується аналогічного визначення політичної еліти [16, с.243].

Подібним чином міркує й Б. Кухта, який під політичною елітою розуміє вузьку верству особистостей, яка постійно, систематично приймає політичні рішення, організовує їх виконання, контролюючи цей процес. Він наголошує на тому, що у випадку, коли хтось із членів політичної еліти перестає брати участь у прийнятті політичних рішень, він випадає із складу політичної еліти [11, с.201].

Політична еліта у баченні Т. Семикіної – «це певна група, прошарок суспільства, що концентрує в своїх руках державну владу і займає командні пости, управляючи суспільством. В основному це професійні політики високого рангу, наділені владними функціями і повноваженнями. Це також вищі державні службовці, професійно підготовлені до участі в розробці і реалізації політичних програм, у виробленні стратегії, що служить суспільному розвитку» [див.: 20, с.124].

А. Крестева розглядає політичну еліту як частину політичного класу, що володіє політичною владою, впливом і безпосередньо ангажований у боротьбі за політичне лідерство. Тобто, політична еліта – це та частина політичного класу, яка реально використовує владу у відповідному суспільстві у відповідний момент [9, с.23].

В. Бебик, аналізуючи еліти, говорить про те, що під політичною елітою політологи розуміють частину класу або суспільного прошарку, яка усвідомлює свої специфічні інтереси, свою відокремленість і організованість, активно і впливово детермінує спосіб і умови реалізації інтересів значної соціальної групи як цілої спільноти. Дослідник вказує на різницю політичних еліт, створених усередині великих класів, соціальних груп і спільнот, та еліт влади, які є виразами інтересів правлячих кіл суспільства [3, с.107-108].

О. Мясніков говорить про владну еліту як особливу соціальну групу, маючи на увазі стійку єдність, що ґрунтується на глибоких внутрішніх зв'язках політиків, які до неї належать [14, с. 52]. Аналогічно міркує, але вже щодо визначення поняття «політична еліта», О. Лазаренко [12].

За словами А. Пахарева, політичною елітою є «добірна частина класу, прошарку, партії, громадського руху тощо, яка згуртована на основі соціально-економічних інтересів та ідеології, володіє найбільш високим рівнем професіоналізму, освіти, інформованості заради здобуття та утримання політичної влади» [15, с.8].

Водночас певна частина політологів зараховує до еліти осіб, які займають провідні позиції в політичному, економічному та культурному житті, а також користуються найбільшим багатством, статусом і престижем. На думку Г. Щокіна, еліта складається з найбільш «статусних» членів суспільства, які не обов'язково повинні бути кращими [26, с.91-92]. Згідно з довідником «Кто есть кто в Украинской политике», дослідник до української політичної еліти зараховує керівників та провідних співробітників апарату Верховної Ради, керівників підрозділів і апарату Адміністрації Президента України, міністрів та їх заступників, представників державних комітетів та голів адміністрацій, керівників вищих судових інстанцій [26, с.94].

О. Якубовський, наголошуючи на тому, що бюрократія в ряді випадків стосується одного з типів еліти, пропонує користуватися терміном «політико-адміністративна еліта» і розуміти під ним силу, яка «представляє собою нечисленну групу політиків, що монополізують право на ухвалення принципових рішень, і чиновників (бюрократів), яким запропоновано цю владу здійснювати» [27, с.20].

За О. Гаман-Голутвіною, до політичної еліти входять структурні частини, які умовно називаються «лідерами» і «бюрократією». Лідери – це особи, які не займа-

ють посад в структурах влади, але здійснюють значний вплив на ухвалення рішень і професійно беруть участь у політичній сфері (керівники політичних партій, впливові інтелектуали, ключові фігури ЗМІ). Бюрократи – це адміністративні керівники різних рівнів та посадові особи, які посідають пости в органах державного управління [6, с.100].

Про вхід бюрократії до структури еліти говорить і В. Небоженко. Так, до складу еліти разом із центральною бюрократією дослідник зараховує ще й великих політиків, реальну національну буржуазію та олігархів [19, с.15].

В умовах плюралістичного характеру політичної системи до складу політичної еліти О. Гаман-Голутвіна зараховує вищий ешелон структур, які репрезентують і державу, і громадянське суспільство [19, с.36].

Зауважимо, що певна група науковців-політологів вважає, що політичну еліту складають певні, хоча й досить широкі кола суспільства, в руках яких зосереджена значна влада і не лише політична, а й економічна, фінансова, військова, наукова, інформаційна, ідеологічна та ін., або ж групи людей, що офіційно не належать до високих владних структур, але мають значні важелі впливу на владні структури, на важливі політичні рішення, загалом на політичну ситуацію в державі. Така загальнодержавна еліта, яку ще називають «правлячим класом», є багаторівневою за структурою. До її складу зараховують фінансових олігархів, промислових магнатів, голів майнових кланів, військову верхівку, дипломатів, власників інформаційних засобів, чиновний істеблішмент, відомих учених та діячів мистецтва. «Ця еліта, – стверджує А. Пахарев, – тримає під своїм контролем усі державні структури, рекрутує із своїх рядів представників усіх органів влади аж до найвищих державних посад» [15, с.6]. Але ототожнювати правлячий клас з політичною елітою, на наше переконання, не варто. О. Крюков зауважує, що представники цього класу «не виконують власне політичних функцій через власну фінансово-економічну могутність, моральний авторитет у суспільстві, але здійснюють вплив на тих, хто править, і тих, ким правлять» [10, с.21]. Не можна ототожнювати з політичною елітою й політичний клас, адже до нього належать усі ті, які безпосередньо здійснюють політичні та урядові функції.

Серед політологів існує думка, що у певні періоди становлення та розвитку держави, особливо це стосується так званих перехідних періодів, до політичної еліти належать лише представники владних структур загальнодержавного і місцевого рівнів. Грунтуючись на цьому, А. Пахарев зараховує до неї чиновників президентської адміністрації, членів уряду та їх служб, парламентарів, їх радників, керівного військового складу, вищих каральних чинів та місцевої чиновної бюрократії. В політичній науці вона отримала назву «формальної» [15, с.7].

На думку В. Танчера, сучасна політична еліта формується з лідерів основних політичних сил, вищих посадовців, впливових бізнесменів, керівників промислових компаній, провідних інтелектуалів, ключових фігур засобів масової інформації, лідерів громадських організацій та лідерів опозиційних сил [21, с.178].

Отже, ми дійшли висновку, що політична еліта – це внутрішньо згуртована, відносно привілейована соціальна група, яка складає найбільш впливову та політично активну меншість суспільства і є суб'єктом ухвалення або вирішального впливу на ухвалення (неухвалення) політичних рішень. Відзначимо, що вирішальною у визначенні політичної еліти є політична складова – вибори. Завдяки виборам політична еліта здобуває владу та володіє нею. Саме тому політична еліта властива демократичним, відкритим суспільствам, натомість номенклатура – властивість закритих суспільств, де відсутня відкрита боротьба за владу, як змагання.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Ашин Г. Основы политической элитологии : учеб. пособие / Г. Ашин, А. Понедельков, В. Игнатов, А. Старостин. – М. : ПРИОР, 1999. – 304 с.
2. Ашин Г. Правящая элита и общество / Г. Ашин // Свободная мысль. – 1993. – № 7. –

С. 58-69.

3. Бебик В. Еліта, елітарність, лідерство / В. Бебик // Віче. – 1993. – № 7. – С. 107-112.
4. Бевз Т. Концепт політичної еліти у дискурсі сучасного політичного процесу / Т. Бевз // Еліти і цивілізаційні процеси формування націй. – К., 2006. – Т. 2. – С. 69-80.
5. Бурімейко Ю. Актуальні аспекти формування регіональної політичної еліти / Ю. Бурімейко, А. Рибак // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць Укр. Академії державного управління при Президентіві України. Одеський філіал. – Одеса : Аспропринт, 1999. – Вип. II. – С. 50-55.
6. Гаман-Голутвина О. Определение основных понятий элитологии / О. Гаман-Голутвина // Полис. – 2000. – № 3. – С. 97-103.
7. Еліта та соціальна зміна : матеріали “круглого столу” // Філософська і соціологічна думка. – 1996. – № 5-6. – С. 201-251.
8. Карасев В. Элита в Украине есть, но она не существует [Електронний ресурс] / В. Карасев. – Режим доступу: www.igls.com.ua/interview/93 (дата звернення 15.02.2015) – Назва з екрана.
9. Крестева А. Власть и элита в обществе без гражданского общества / А. Крестева // Социс. – 1996. – № 4. – С. 19-29.
10. Крюков О. Політико-управлінська еліта України як чинник державотворення : монографія / О. Крюков ; за наук. ред. Е.А. Афоніна. – К. : НАДУ, 2006. – 252 с.
11. Кухта Б. Політична еліта (кратократичний аспект) / Б. Кухта. – Вид. 3-є, перероб. і доп. – Львів : ЦПД, 2011. – 420 с.
12. Лазоренко О. Без політичної еліти так тяжко жити... / О. Лазоренко // Вісті з України. – 1995. – 2 лютого.
13. Музиченко Г. Проектний менеджмент як напрямок вдосконалення функціональних здібностей представників регіональної еліти / Г. Музиченко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць Укр. Академії державного управління при Президентіві України. Одеський філіал. – Одеса : Аспропринт, 1999. – Вип. II. – С. 233-239.
14. Мясников О. Смена правящих элит : “консолидация” или “вечная схватка”? / О. Мясников // Полис. – 1993. – № 1. – С. 52-60.
15. Пахарев А. Політична еліта. Формальна? Справжня? / А. Пахарев // Віче. – 1997. – № 11. – С. 3-14.
16. Пірен М. Політична еліта та проблеми політичної елітаризації українського суспільства / М. Пірен // Вісник Української Академії державного управління при Президентіві України. – 2001. – № 1. – С. 242-250.
17. Пірен М. Українська еліта і проблеми модернізації суспільства / М. Пірен // Універсум. – 2000. – № 3-4. – С. 11-16, 41-44.
18. Політологічний енциклопедичний словник / упор. В.П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
19. Роль еліт у трансформаційному суспільстві : матеріали “круглого столу”. – К. : Національний інститут стратегічних досліджень, 2003 – 96 с.
20. Савков А. Формування та розвиток політичної еліти в Україні / А. Савков // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць Укр. Академії державного управління при Президентіві України. Одеський філіал. – Випуск II. – Одеса : Аспропринт, 1999. – С. 124-128.
21. Танчер В. Еліти України : чи можливий консенсус? / В. Танчер // Еліти і цивілізаційні процеси формування націй. – К., 2006. – Т. 2. – С. 175-183.
22. Танчер В. Ідеї елітизму в контексті демократичної трансформації суспільства / В. Танчер, О. Кучеренко // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 3. – С. 5-16.
23. Чорноволенко В. Проблеми статусної легітимації політичних і господарських еліт сучасного українського суспільства / В. Чорноволенко, О. Іващенко, О. Симончук // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 1999. – № 4. – С. 5-28.
24. Шкурат І. Роль виборів у формуванні національної і регіональних еліт / І. Шкурат // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць Укр. Академії державного управління при Президентіві України. Одеський філіал. – Одеса : Аспропринт, 1999. – Вип. II. – С. 111-118.
25. Шульга М. Правляча еліта / М. Шульга // Віче. – 1997. – № 8. – С. 46-57.

26. Щекин Г. Политическая элита Украины: попытка анализа и оценки / Г. Щекин // Персонал. – 1997. – № 1. – С. 91-107.

27. Якубовський О. Регіональна політико-адміністративна еліта : досвід та актуальні проблеми методології досліджень / О. Якубовський // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць Укр. Академії державного управління при Президентові України. Одеський філіал. – Випуск II. – Одеса : Аспропринт, 1999. – Вип. II. – С. 15-23.

REFERENCES:

1. Ashin, G., Ponedelkov, A., Ignat'ev, V., Starostin, A. (1999) *Osnovy politicheskoy elitologii [Foundations of the study of Political elites]*, PRIOR, Moscow.

2. Ashin, G. (1993) 'Pravjashaja jelita i obshhestvo' [The ruling elite and society] in *Svobodnaya mysl*, № 7, pp. 58-69.

3. Bebyk, V. (1993) 'Elita, elitarnistj, liderstvo' [Elite, elitism, leadership] in *Viche*, № 7, pp. 107-112.

4. Bevz, T. (2006) 'Koncept politychnoji elity u dyskursi suchasnogho politychnogho procesu' [The concept of the political elite in the discourse of modern of the political process] in *Elity i cyvilizacijni procesy formuvannja nacij [Elites and civilization processes of formation of nations]*, Kyiv, T. 2, pp. 69-80.

5. Burimejko, Ju. (1999) 'Aktualjni aspekty formuvannja rehionaljnoji politychnoji elity' [Recent aspects of forming of regional political elites] in *Aktualjni problemy derzhavnogho upravlinnja [Actual problems of public administration: Coll. science. works Ukr. Academy of State Administration under the President of Ukraine. Odessa Branch]*, Asproprynt, Odessa, Vyp. II, pp. 50-55.

6. Gaman-Golutvina, O. (2000) 'Opredelenie osnovnyh ponjatij elitologii' [The definition of basic concepts elitologii] in *Polis*, № 3, pp. 97-103.

7. 'Elita ta socialjna zmina : materialy "krughlogho stola"' [Elite and social change materials «round table»] (1996) in *Filosofsjka i sociologhichna dumka [Philosophical and sociological thought]*, № 5-6, pp. 201-251.

8. Karasev, V. *Elita v Ukraine est', no ona ne sushchestvuet [The elite in Ukraine is available, but it does not exist]*, available at: www.igls.com.ua/interview/93 (Accessed 15 February 2015).

9. Kresteva, A. (1996) 'Vlast' i elita v obshchestve bez grazhdanskogo obshchestva' [The power and the elite in a society without the civil society] in *Sotsis*, № 4, pp. 19-29.

10. Krjukov, O. (2006) *Polityko-upravlinsjka elita Ukrajiny jak chynnyk derzhavotvorennja [The political and managerial elite of Ukraine as a factor in state creating: monograph]*, NADU, Kyiv.

11. Kukhta, B. (2011) *Politychna elita (kratokratychnyj aspekt) [The political elite (...)]*, CPD – Vyd. 3, Lviv.

12. Lazorenko, O. (1995) 'Bez politychnoji elity tak tjazhko zhyty...' [Without political elite so hard to live] in *Visti z Ukrajiny [Carry on with Ukraine]*. – 2 ljutogho.

13. Muzychenko, Gh. (1999) 'Proektnyj menedzhment jak naprjamok vdoskonalennja funkcionaljnykh zdibnostej predstavnykiv rehionaljnoji elity' [Project management as a the direction of improving the functional abilities of representatives of regional elite] in *Aktualjni problemy derzhavnogho upravlinnja [Actual problems of public administration: Coll. science works Ukr. Academy of State Administration under the President of Ukraine. Odessa Branch]*, Asproprynt, Odessa, Vyp. II, pp. 233-239.

14. Myasnikov, O. (1993) 'Smena pravjashchikh elit : "konsolidatsiya" ili "vechnaya skhvatka"' [The change of the ruling elites: «consolidation» or «eternal struggle»?] in *Polis*, № 1, pp. 52-60.

15. Pakharjev, A. (1997) 'Politychna elita. Formaljna? Spravzhnja?' [The political elite. Formal? Genuine?] in *Viche*, № 11, pp. 3-14.

16. Piren, M. (2001) 'Politychna elita ta problemy politychnoji elitaryzacji ukrajinsjkogho suspiljstva' [The political elite and problems of political elitization of the Ukrainian society], in *Visnyk Ukrajinsjkoi Akademiji derzhavnogho upravlinnja pry Prezidentovi Ukrajiny [Bulletin of the Ukrainian Academy of State Administration under the President of Ukraine]*, № 1, pp. 242-250.

17. Piren, M. (2000) 'Ukrajinsjka elita i problemy modernizaciji suspiljstva' [Ukrainian elite and the problems of society modernization] in *Universum*, № 3-4, pp. 11-16, 41-44.

18. *Politologhichnyj encyklopedychnyj slovnyk [Politicalological encyclopedic dictionary]* (2004), Geneza, Kyiv.

19. *Rolj elit u transformacijnomu suspiljstvi: materialy "krughlogho stolu"* (2003) [The role of elites in transformational society: the materials of «round table», The National Institute of Strategic Studies, Kyiv.

20. Savkov, A. (1999) 'Formuvannja ta rozvytok politychnoji elity v Ukrajinі' [The formation and development of the political elite in Ukraine] in *Aktualjni problemy derzhavnogho upravlinnja* [Actual problems of public administration: Coll. science works Ukr. Academy of State Administration under the President of Ukraine. Odessa Branch], Aspropyrynt, Odessa, Vyp. II, pp. 124-128.

21. Tancher, V. (2006) 'Elity Ukrajinі : chy mozhlyvyj konsensus?' [The elites of Ukraine : can the consensus?] in *Elity i cyvilizacijni procesy formuvannja nacij* [Elites and civilization processes of formation of nations], Kyiv, T. 2, pp. 175-183.

22. Tancher, V. (1998) 'Ideji elityzmu v konteksti demokratychnoji transformaciji suspiljstva' [The ideas of elitism in the context of democratic transformation of society] in *Sociologhija: teorija, metody, marketyngh* [Sociology: theory, methods, marketing], № 3, pp. 5-16.

23. Chornovolenko, V. (1999) 'Problemy statusnoji leghitymaciji politychnykh i ghospodarskykh elit suchasnogho ukrajinsjogho suspiljstva' [The problems of status legitimation of political and economic elites of modern Ukrainian society] in *Sociologhija : teorija, metody, marketyngh* [Sociology: theory, methods, marketing], № 4, pp. 5-28.

24. Shkurat, I. (1999) 'Rolj vyboriv u formuvanni nacionaljnoji i reghionaljnykh elit' [The role of elections in the formation of national and regional elites] in *Aktualjni problemy derzhavnogho upravlinnja* [Actual problems of of public administration: Coll. Science. works Ukr. Academy of State Administration under the President of Ukraine. Odessa Branch], Aspropyrynt, Odessa, Vyp. II, pp. 111-118.

25. Shuljgha, M. (1997) 'Pravljacha elita' [The ruling elite] in *Viche*, № 8, pp. 46-57.

26. Shchekin, G. (1997) 'Politicheskaya elita Ukrainy: popytka analiza i otsenki' [The political elite in Ukraine: an attempt to analysis and assessment] in *Personal*, № 1, pp. 91-107.

27. Jakubovskij, O. (1999) 'Reghionaljna polityko-administratyvna elita: dosvid ta aktualjni problemy metodologhiji doslidzhenj' [The regional political and administrative elite: experience and current problems of research methodology] in *Aktualjni problemy derzhavnogho upravlinnja* [Actual problems of public administration: Coll. science works Ukr. Academy of State Administration under the President of Ukraine. Odessa Branch], Aspropyrynt, Odessa, Vyp. II, pp. 15-23.

Маркитантов В. Ю., кандидат политических наук, доцент кафедры политологии и социологии Каменец-Подольского национального университета имени Ивана Огиенко (Каменец-Подольский, Украина), E-mail: vamar@ukr.net

Определение понятия политическая элита в современной политической науке.

Аннотация. В статье анализируются существующие в современной отечественной и зарубежной политической науке взгляды на определение понятия политической элиты. Рассмотрены аргументы отрицающие употребление термина относительно современной управленческой группы. Делается попытка собственного определению понятия политической элиты.

Ключевые слова: элита, политическая элита, политический класс.

Markitantov V., PhD in political sciences, associate professor of department of political science and sociology of the Kamyanets'-Podil's'kyy national university (Kamyanets'-Podil's'kyy, Ukraine), E-mail: vamar@ukr.net

Definition of political elites in modern political science.

Abstract. The situation, which happened in Ukraine (political and economical crisis, military operations, loss of a territorial part etc.), proves the incapacity of political elite to overcome this kinds of crisis. The factual cleavage of the country, which continues during more than ten years – is the result of specifically domestic political elite. From its activities, directed either on cleavage or on consolidation of the country and also on the instruments, which are used, the fate of separate regions and state in whole and the political elite itself. That is why the studying of the domestic elite is permanently actual.

Revolution of dignity, reformatting of the government, occupation of part of the territory and reforms as the result, became the events, which could mainly determine the main political processes in Ukraine. Significant (quantitative) personal changes of individual character

occurred. But question if any qualitative changes in political elite occurred is not studied yet.

The aim of the article is to analyze and characterize the existing points of view about concept "political elite" in modern political science.

To talk about the elite it is necessary to take into consideration what scientists understand under this notion and how average citizens define this concept. There are many debates about this term, because nowadays it is not correct and even immoral to use it to define many authoritative persons, who cannot be named either the best or worthy and elected.

Despite all researches, scientists didn't come to common conclusion about the definition of "political elite". Besides that in scientific circle there are many objections about using of this term.

After studying all existing points of view, we made a conclusion that political elite is the internally solidary, relatively prior social group, which forms the most powerful and politically active social minority and it is the subject of approving or has the decisive influence on approving (disapproving) of political decisions. It is worth saying that the determinant in defining of political elite is the political component – elections.

Key words: elite, political elite, political class.

УДК 321.323

Щербак В. М.

здобувач кафедри політології, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпропетровськ, Україна),
E-mail: mich_al@ukr.net

ПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: НАУКОВЕ ПОНЯТТЯ ТА ПОЛІТИЧНА ПРАКТИКА

Анотація. Аналізуються теоретичні аспекти вживання в науковій літературі терміну «політичний менеджмент». Розглядаються види і форми політичного менеджменту, що можуть використовуватися в управлінні політичним процесом. Пропонується авторське розуміння сутності політичного менеджменту.

Ключові слова: політичний менеджмент, види політичного менеджменту, іміджмейкінг, політичний брендінг, виборчі технології, технології політичних союзів, менеджмент політичних конфліктів, політичне лобіювання.

Постановка проблеми. Демократичні трансформації є на сьогодні чітко окресленою тенденцією політичного розвитку України. Демократизація масової свідомості, перетворення політичних партій і громадських об'єднань в самостійні суб'єкти політики, розширення повноважень органів місцевого самоврядування, підвищення масштабів використання потенціалу недержавних інститутів в досягненні суспільно-значимих цілей зумовлюють необхідність пошуку та впровадження нових методів, принципів, засобів і форм управління політичними процесами. За таких обставин постає на порядок денний питання пошуку оптимальної форми політичного управління, яка б в найбільшій мірі відповідала новим реаліям суспільно-політичного життя.

В умовах демократичного суспільства політичне управління набуває особливого змісту та форм. Воно не може здійснюватися на основі права легітимного насилля та статусних ресурсів. Воно реалізується шляхом формування в масовій свідомості позитивного образу суб'єкта політики, електоральних симпатій, мобілізації мас з метою їх залучення до активного політичного життя та створення політичних союзів і блоків – тобто різних прийомів, способів, засобів та технологій спонукання до діяльності. Як наслідок, реалізація владних відносин відбувається не на основі цілеспрямованого впливу суб'єктів політики на об'єкти політичного процесу, а у формі їх взаємодії в інтересах досягнення поставлених цілей. Це в свою чергу вимагає організації діяльності учасників політичного процесу на раціональних засадах, оптимізації функціонування і розвитку суспільства